

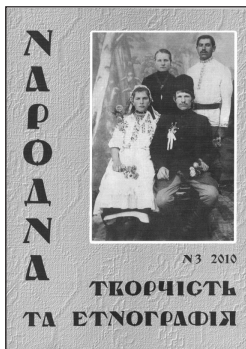


## ОГЛЯДИ НАУКОВИХ ВИДАНЬ



## Журнали, збірники

**Народна творчість та етнографія.** – Київ: ІМФЕ імені М. Т. Рильського, 2010. – № 1, 2, 3, 4, 5, 6.



Журнал «Народна творчість та етнографія», який видає у Києві Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАНУ, є в Україні головним фаховим науковим виданням, яке висвітлює питання теорії, історії та сучасного стану народної культури, а саме:

словесної, музичної та пісенної народної творчості (фольклору), етнохореографії, народно-образотворчого мистецтва й побуту, театральної та кінематографічної самодіяльності, а також публікує нові зразки народної творчості, критично-бібліографічні огляди нових видань, інформацію з питань народної творчості та етнографії, де відображено досягнення в галузі культури українського, слов'янських та інших народів. Журнал виходить із періодичністю раз на два місяці. У 2010 р. вийшло шість номерів, на шпальтах яких чимало місця відведено публікаціям на фольклорно-міфологічну тематику.

Перший номер журналу «Народна творчість та етнографія» за 2010 р., який присвячений спеціальній темі «Українське Закарпаття в історичному, етнокультурному та етнополітичному контексті», містить кілька публікацій, які стосуються фольклору та міфології. Перш за все, це стаття *Ярослава Бодака* «Календарні свята, обряди, пісні Горлицчини (Лемківщина)» (С. 66–77), яка увійшла до другої журнальної рубрики «Етнос. Культура. Релігія». Тут проаналізовано фольклорно-етнографічні записи, що відображають три календарні періоди життя давньої Лемківщини у цьому населеному пункті: зимовий, весняний і літньо-осінній. Дослідивши пісенну традицію лемків, автор зазначає, що місцеві колядки, щедрівки, весняні ігри, купальські пісні виявляють регіональні

особливості загальноукраїнських обрядових святкувань. Після депортації з етнічних земель внаслідок проведення операції «Вісла» народна культура лемків, особливо їхня багата музична спадщина, зазнала непоправних утрат і сьогодні зберігається в пам'яті обдарованих людей, у тому числі мешканців сіл Горлицького повіту Краківського воєводства.

У третій рубриці «Українська традиційність у сучасному культурно-інформаційному просторі» надруковано статтю *Аліни Артюх* «Своє – чуже. Дике – культурне. Базові структури міфологічних когнітивних моделей (до проблеми інваріанта і трансформації в інформаційному просторі)» (С. 84–93). У ній дослідниця прагнула сформулювати закони логічних трансформацій у міологічних когнітивних моделях і принципи формування категорій. Їх можна виявити в масиві фольклорно-обрядового матеріалу, адже вони є надзвичайно стійкими і зберігають структурний інваріант. На думку автора, базові когнітивні структури елементарних суспільств – це бінарні символічні класифікації, які починають розгортатися із часово-просторової дихотомії: «освоєний – неосвоєний простір», «час архетипів – час їхньої реалізації». У зв'язку з цим проаналізовано системи спорідненості дуально-родового суспільства, які використовували як засіб формалізації ієрархічної класифікації понять міфологічної доби.

Фольклористичне дослідження *Лесі Мушкетик* «Світ людських бажань у народній казці Українських Карпат» відкриває четверту рубрику журналу «Розвідки і польові матеріали» (С. 100–109). На матеріалі казкової традиції українців та угорців Українських Карпат тут розглянуто один з основоположних концептів наївної картини світу людини – концепт «бажання». Світ бажань у народній казці відображає основні загальнолюдські мрії, зокрема прагнення досягнути щастя, яке для кожного має своє значення – життєві блага, влада, одруження, установлення соціальної справедливості, збереження молодості та здоров'я тощо. Усі ці людські прагнення у фольклорних творах здійснюються засобами казкової фантастики.

*Валентина Новітчук* у матеріалах під назвою «Колядування в Києві та вистава «Царя Грода» в кінці XIX ст.» (З рукописної спадщини *Олександра Іванова* – письменника і фольклориста)» (С. 109–117) здійснила публікацію нарису відомого народознавця, що зберігається в Наукових архів-

них фондах рукописів та фонозаписів ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України. У цій праці представлено оригінальні тексти, якими «славіли» святих Варвару та Миколая, а також текст народної драми «Цар Ірод», що існував в усній традиції початку ХХ ст. Тут докладно описано психологічні й технічні моменти підготовки та проведення різдвяно-новорічного дійства (створення костюмів, виготовлення масок, «звізди», панцирів, шабель та іншого реквізиту), а також подано відомості про ставево-вікові вимоги до учасників видовища.

Д р у г и й номер «Народної творчості та етнографії» за 2010 р. є спецвипуском і повністю присвячений російській етнології. Він не містить матеріалів на фольклорно-міфологічну тематику.

У т р е т ь о м у номері цього журналу дві публікації на відповідну тему знаходяться у третій рубриці, яка має назву «Етнос. Культура». Перша з них – *Володимира Гавазина «Етнорегіональні особливості гуцульської ранньовесняної календарної обрядовості»* (С. 97–101) – присвячена дослідженню характерних рис календарно-обрядової звичаєвості та фольклору Гуцульщини, що є одним із найцікавіших етнографічних регіонів Карпатського краю. У праці вказано, що, окрім нерозривного зв'язку гуцульської духовної культури із загальноукраїнською, вона має свої особливості. Так, у ранньовесняній обрядовості цього регіону менше виражені елементи аграрного культу та чіткіше проявляються мотиви культу домашніх тварин. Менше поширені тексти веснянок, які в певних місцевостях побутують у формі гаївок, призначених оспівувати сонце та пробудження природи. Самобутні мотиви містяться також в обрядовій семантиці великих церковних свят гуцулів періоду ранньої весни.

Наступна стаття, автором якої є *Надія Супрун-Яремко*, стосується «*Кубанських зразків чумацької піснетворчості»* (С. 101–108). У ній розглянуто науково-популярний нарис кубанського фольклориста Григорія Концевича «*Чумаки в народних песнях»*, який було опубліковано в 1913 р. в Катеринодарі в шостому номері збірника «Общества любителей изучения Кубанской области». Проаналізувавши чумацькі народні пісні з цього нариса та їх мелодичні, етномузиколог відзначила, що вони є добре збереженими традиційними фольклорними творами непромінливої художньої цінності. Протягом тривалого часу функціонування ці пісенні зразки зазнавали кореляційних змін, перебуваючи в безперервному процесі «творчої роботи» безмісних українських першотворювачів і кубанських співців кількох поколінь.

У *четвертій рубриці* «Розвідки, рецензії та польові матеріали» цього номера журналу містяться такі публікації: Миколи Мушинки

«Дослідниця духовної культури українців Словаччини (до ювілею фольклористики Надії Вархол)», Володимира Качкана «Пісенно-поетична стихія невідомої січовички (дослідження однієї рукописної збірки)» та Ірини Павлик «Актуальне й нове дослідження».

*Микола Мушинка* у статті «Дослідниця духовної культури українців Словаччини (до ювілею фольклористики Надії Вархол)» (С. 110–117) розповів про творчий доробок сучасної дослідниці українського фольклору Пряшівщини (Словаччина). Працюючи тривалий час у Музеї української культури у Свиднику, Н. Вархол підготувала та опублікувала низку наукових праць, які можна поділити на такі тематичні групи: демонологія; народні перекази; народна медицина та ветеринарія; пареміологія; рослини в народних віруваннях; народні обряди, звичаї та поезія. Н. Вархол є не лише фольклористкою, а й письменницею, автором численних оповідань, радіоес і радіопередач.

*Володимир Качкан* у публікації «Пісенно-поетична стихія невідомої січовички (дослідження однієї рукописної збірки)» (С. 131–133) привертає увагу читачів до невідомої рукописної праці Марійки Надвірнянської, до якої увійшли народні пісні різного походження, тематично спрямованості та вартості. Найбільшим серед них є коломийковий цикл із півсотні куплетів, наснажений січовим духом. Тут уміщено також маршово-оптимістичні пісні на стрілецьку тематику, переробки «під народний мотив» літературних пісень зразків, соціально-побутові тексти, народна любовна лірика та півтора десятка одностроф, у яких через звернення до Бога стверджено віру в перемогу добра.

*Ірина Павлик* в рецензії «Актуальне й нове дослідження» (С. 133–134) розглянула книгу київської дослідниці Л. Іваннікової «Фольклористика Півдня України: сторінки історії» (Запоріжжя, 2008, 292 с.). На її думку, ця монографія Л. Іваннікової є актуальною, новою за змістом, ґрунтовною за обсягом використаного матеріалу і необхідна для подальшого вивчення фольклору та фольклористики Південної України.

Цікавим і змістовним у плані публікації матеріалів на фольклорно-міфологічну тематику є *ч е т в е р т и й* випуск журналу «Народна творчість та етнографія», зокрема його друга, третя та четверта рубрики. У *другій рубриці* «Розвідки та польові матеріали» увагу привертають такі статті: Миколи Тупчієнка «Структурно-організуюча символічна функція заліза в космогонічних міфах», Олександра Васяновича «Народні метеорологічні знання українців в електронних та друкованих засобах масової інформації (аналіз джерельної бази)», Валентини Новічук «Листи Наталії-Полонської до Серафими Яворницької».

З'ясувати на основі вивчення міфологічних, фольклорних і лінгвістичних матеріалів «Структурно-організуючу символічну функцію заліза в космогонічних міфах» (С. 48–57), на думку Миколи Тупчієнка, допомагає усвідомлення не лише прагматичної цінності металу в народній культурі, але й виявлення його впливу на світоглядні аспекти життя народу. Автор доходить висновку, що розвиток семантики заліза як структурного компоненту всесвіту, його верхньої частини – неба, що організовує простір космосу, міг розвинути у слов'ян шляхом отождолення його з метеоритами, тобто каменями, що нібито походять із неба.

Олександр Васянович у статті «Народні метеорологічні знання українців в електронних та друкованих засобах масової інформації (аналіз джерельної бази)» (С. 69–74) здійснив загальний аналіз рівня презентації народних метеорологічних знань, поширених в обласних газетах, Інтернет-ресурсах, на радіо і телебаченні. На думку дослідника, найчастіше трапляються коротко- та довготермінові прогнози та метеорологічні поради рибалкам, садівникам та іншим групам населення. У публікації також використано чимало зразків фольклорних повір'їв, прислів'їв і приказок, які є ілюстративним матеріалом основних теоретичних положень.

«Листи Наталії-Полонської до Серафими Яворницької» (С. 75–80), які опублікувала зі вступним словом і примітками Валентина Новітчук, опосередковано стосуються видатного українського вченого Д. Яворницького і висвітлюють цікаві факти, що стосуються історії української фольклористики. У них містяться маловідомі факти про діяльність у передвоєнні роки Української академії наук та міжособистісні стосунки, у яких розкривається людяність, принциповість та інші риси знаних діячів української академічної фольклорно-етнографічної науки.

У третій рубриці «Трибуна молодого дослідника» можна виділити праці таких авторів: Олександра Вовка «Музична типологія зимових обрядових наспівів переселенців із лівого берега Кременчуцького водосховища», Анастасії Філатової «Пісенна лірика села Семигір'я Світловодського району Кіровоградської області», Юрія Пуківського «Аграрні мотиви у великодній обрядовості українців Східної Бойківщини (кінець XIX – середина XX століття)».

У статті Олександра Вовка «Музична типологія зимових обрядових наспівів переселенців з лівого берега Кременчуцького водосховища» (С. 84–89) розглянуто питання збереженості та стану дослідження обрядової пісенної традиції сіл Лівобережної Черкащини, затоплених Кременчуцьким водосховищем. Розвідка містить етнографічну інформацію та огляд музичної типології пісень зимового обрядового циклу з

чотирьох стильових груп. Ці чотири типи зимових пісень відповідають чотирьом основним типам музичного мислення, які тією чи іншою мірою збереглися в пам'яті народних виконавців цього регіону до наших днів. Це декламаційний стиль дитячих колядок і щедрівок; архаїчний пісенний стиль, який представлено двома зразками давніх колядок; розвинений багатоголосний стиль, втілений у щедрівках із приспівом, що їх виконували дорослі, де переплелися елементи давнього мислення з новими музичними тенденціями; найпізніший стиль, репрезентований християнськими церковними колядками, в яких простежується яскравий прояв ладогармонічного мислення.

Статтю Анастасії Філатової «Пісенна лірика села Семигір'я Світловодського району Кіровоградської області» (С. 89–99) присвячено позаобразовим ліричним пісням одного з сіл Правобережної Наддніпрянщини – зокрема села Семигір'я Світловодського р-ну Кіровоградської обл. На прикладі пісенного репертуару трьох виконавиць літнього віку розглянуто особливості їхньої співочої манери та музичної стилістики ліричних пісень. Це дозволило виявити різні комплекси структурно-стилістичних ознак, складність і неоднозначність кожного зі структурних рівнів пісенного матеріалу. Багатство музичних форм, оригінальність виконавських утілень яскраво репрезентують культуру традиційного співу с. Семигір'я та відзначають її музично-стильову єдність.

У дослідженні Юрія Пуківського «Аграрні мотиви у великодній обрядовості українців Східної Бойківщини (кінець XIX – середина XX століття)» (С. 99–104) на основі проаналізованих джерел та власних польових записів розглянуто локальну специфіку великодньої обрядовості українців Східної Бойківщини, а також виокремлено комплекс вірувань, звичаїв та обрядів, пов'язаних з аграрною символікою. Так, аграрні мотиви стосувалися насамперед вірувань про те, у який день варто починати весняно-польову роботу, а в який це робити не слід, які дні є для цього сприятливими (Живний четвер), а які ні (Чорна середа, Рахманський Великдень), а також звичаїв, пов'язаних із вишканням великоднього печива – паски. Аграрна тематика представлена також у гаївках і великодніх іграх, які мали на меті сприяти пробудженню природи, родючості поля та багатому врожаю.

У четвертій рубриці «Постаті. Конференції та наукові форуми. Рецензії» вміщено інформацію Ірини Коваль-Фучило «Про роботу Другого всеросійського конгресу фольклористів» (С. 116–118), який відбувся 1–5 лютого 2010 р. у Москві за підтримки Державного республіканського центру російського фольклору і Міністерства культури Російської Федерації. Як стверджує київська дослідниця, котра з іншими вченими представляла Україну на цьому найбільшому

на теренах колишнього Радянського Союзу конгреси фольклористів, засвідчив усім учасникам, а також тим, хто стежив за його роботою, що основний предмет їхнього дослідження – усна народна творчість – сьогодні викликає інтерес не лише у філологів, етнографів, тобто тих учених, які ним безпосередньо займаються, але й соціологів, культурологів, мистецтвознавців, працівників культурних установ. Учасниця відзначає різноманіття підходів до опису сучасного стану фольклору, дослідницьку сміливість, що дає змогу описувати ті аспекти, жанри фольклору, на які раніше не звертали уваги або вони ставали об'єктом дослідження лише побіжно. Ідеться про так званий навколомонастирський фольклор, фольклор різних професій, пісенні жанри фольклору, фольклор молодіжних субкультур тощо.

П'ятий номер журналу «Народна творчість та етнографія» – це черговий спецвипуск, який присвячений турецькій фольклористиці. Його підготовлено внаслідок наукової співпраці співробітників ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України та Інституту фольклору Університету Газі (м. Анкара), який очолює професор, доктор Оджал Огуз. Висвітлюючи питання, пов'язані з міфологією, фольклором і народною культурою, автори статей – відомі турецькі дослідники – спрямували свою увагу переважно на сьогодення, зробивши основний акцент на тому, що культура – це національне надбання, яке набуває особливого значення й ваги в контексті сучасних світових тенденцій.

Наукові статті п'ятого номера згруповано у трьох рубриках: «Фольклорний вимір культури», «Епічний світ традиції» та «Народні оповідання: типологія та текстологія». До першої рубрики увійшло чотири публікації, дві з яких стосуються фольклору та міфології: «Фольклор: загальносуспільне надбання та обмін досвідом» Оджала Огуза та «Дослідження сіл в Інтернеті» Небі Оздеміра.

Оджал Огуз, директор Інституту фольклору Університету Газі, у статті «Фольклор: загальносуспільне надбання та обмін досвідом» (С. 6–8) на прикладі Туреччини показав, як традиційна культура вступає в конфлікт з сучасною культурою. Саме з цього погляду він закликає розглядати значення Конвенції ЮНЕСКО «Про охорону нематеріальної спадщини», а також протистояти намаганням окремих країн контролювати світовий розвиток та нівелювати народні традиції. Дослідник також вважає хибною думкою, що культурний продукт створюється лише в культурній галузі сучасного міста і що фольклор не може існувати в сучасному місті. У теперішній час неважливо, де виникло «суспільне надбання» – у місті чи селі. Воно може виконувати не тільки розважальну функцію, а й бути цікавим джерелом науки і має бути повернено в культурну індустрію, попри свій занепад у другій половині ХХ ст.

Провівши «Дослідження сіл в Інтернеті» (С. 11–20), Небі Оздемір зазначає, що можливості та принципи віртуального світу стали причиною корінних змін у житті турецьких сіл і містечок. Завдяки Інтернету, через інтерактивні сторінки невеликих населених пунктів здійснюються спроби створення й оприлюднення місцевих віртуальних досліджень. На прикладі аналізу багатьох сайтів, де чимало місця відведено місцевому фольклору, віруванням і звичаям, традиції в інтерактивному світі Туреччини активно живуть і процвітають. На думку дослідника, сьогодні можна спостерігати, як культура перестає бути залежною від обсягу пам'яті носіїв усної культури, а на інтерактивних сайтах сіл утворюються й змінюються та зберігаються традиції, що формують культуру і, відповідно, сучасну цивілізацію.

Друга рубрика «Епічний світ традиції» є найбільшою з-поміж трьох інших і включає в себе статті таких авторів: Алі Якиджи «Типологія народних співців – озанів, описаних у «Книзі Деде Коркута», та їх роль у творенні ашикської традиції на території Туреччини», Ахмета Ержілясуна «Хто такий Салур Казан?», Алі Дуймаза «Дослідження символіки та семантики опису тіла героїв від дастана «Огузнаме» до «Книги Деде Коркута», Туби Салтика Озкана «Бамси Бейрек у контексті героїчної подорожі та процес навчання», Рухі Ерсоу «Смерть і поховальні звичаї та обряди турків», Більгіна Топчу «Ідеї творення великого турецького дастана», Ф. Голая Мірзаоглу-Сиваджи «Деякі міфологічні елементи в турецьких народних піснях», Гусейна Алопінара «Формування ідентичності: поляки, турки та євреї в українських думках».

Досліджуючи «Типологію народних співців – озанів, описаних у «Книзі Деде Коркута», та їх роль у творенні ашикської традиції на території Туреччини» (С. 29–33) Алі Якиджи виділяє та характеризує кілька їх типів. Перший із них представляє «Дід Коркут» – озан-мудрець, головний озан, якого надихає сила самої традиції. Важливу роль відведено альпам-озанам або богатирям-озанам, які поруч із копуном носять меч – символ звитяги. Інший тип митця, який трапляється в «Книзі Деде Коркута» – це тип «жінки-озана», яка за влучністю слова та впливовістю не поступалася альпам-озанам. Ще один тип – мандрівний озан, функцією якого було передавати новини з краю до краю, із села до села, від кибитки до кибитки, з фортеці до фортеці або від дому до дому. Є ще один, менш згадуваний, тип озана – «озан-кяфір» (невірний).

Ахмет Ержілясун, з'ясовуючи, «Хто такий Салур Казан?» (С. 34–41), вважає, що війни між гьоктюрками, нащадками кіпчаків, та тюркешами (східними гьоктюрками) є першим джерелом переказів-риваств про Салура Казана, що відображено в пам'ятках «Книга Деде

Коркута» та «Шеджере-і Теракіме». Щодо історичності цього образу, то Салур Казан є ніким іншим, як Су-леу Каганом, який був найвеличнішим правителем тюрків.

У запропонованій праці *Алі Дуїмаза «Дослідження символіки та семантики опису тіла героїв від дастана «Огузнаме» до «Книги Деде Коркута»* (С. 42–47) проаналізовано описи персонажів у взаємозв'язку епосу про Огуза Кагана та Деде Коркута, досліджено символи, пов'язані з небом і землею. В описах тіла героїв у фольклоризованих текстах від «Дастана про Огуза Кагана» до «Книги Деде Коркута» або ж у символічних потрактуваннях на кшталт пов'язаних із тілом метафор і перифразів автор також натрапив на залишки космогонічних міфів тюркської культури та на етногонічні міфи, що втілюють найдавніші прояви історичної свідомості турків.

Структурна подібність народних оповідань є предметом багатьох досліджень, зазначає *Туба Салтик Озкан* у статті «*Бамси Бейрек у контексті героїчної подорожі та процесу навчання*» (С. 48–52). Таку жанрову подібність він розглядає за принципом, який описав Джозеф Кемпбелл у книзі «Герой із тисячею облич», що перекладена на турецьку мову як «Безкінечна подорож героя». Дж. Кемпбелл порівнює становлення героя в народних оповіданнях із подорожжю, ототожнюючи її з рухом Землі протягом року або із зернятком, яке проходить три фази становлення: відділення, зрілість, перетворення. За цією теорією турецький учений вивчає оповідання «Бай Бюре Бег Огли Бамси Бейрек Бої» із «Книги Деде Коркута».

*Рухі Ерсой*, аналізуючи «*Смерть і поховальні звичаї та обряди турків*» (С. 53–60), розглянув народні уявлення про смерть від найдавніших часів до сьогодення, а також описав, класифікував і дослідив вірування та церемонії, що побутують на території сучасної Анатолії. Науковець вважає, що поховальні вірування і обряди, пов'язані з сучасною церемонією поховання, продовжують існувати в Туреччині як ланки одного ланцюга. І навіть якщо спробувати викоренити їх як забобонні й такі, що не відповідають ісламу, який сповідують турки, вони однаково продовжуватимуть існувати, тому що коріння народних вірувань сягають глибокої давнини.

*Більгін Топчу* у праці «*Ідеї творення великого турецького дастана*» (С. 61–66) прослідкував спроби дослідників і поетів Туреччини укласти свій великий народний епос (дастан). Чимало уваги приділено двом чільникам турецької літератури – Хільмі Зії та Гьокальпу, які в добу тюркського Відродження почали укладати та друкувати різні дастанти. Вони відводили цим фольклорним текстам важливе місце в турецькому суспільстві, адже саме дастанти найкраще передавали релігійні особливості турків, а їх виконання на урочистих заходах створювало піднесену високодуховну атмосферу. Хоча

традиція епічного вірша відчутно вплинула на турецький дастан, однак спроби багатьох письменників у написанні великого тюркського дастана так і залишилися невтіленою ідеєю.

Стаття *Ф. Гюлая Мірзаоглу-Сиваджи «Деякі міфологічні елементи в турецьких народних піснях»* (С. 67–73) присвячена дослідженню фольклорних текстів балад. Загальний аналіз цих творів, на думку автора, демонструє, що міфологічні елементи трапляються у двох типах пісень. Перший із них – наративні пісні, у яких міфічні елементи домінують, а самі тексти відображають сюжети відомих легенд (наприклад, «Половання на оленів», Керванкіран). У другому типі балад міфологічна складова значно бідніша і без зв'язку з основною темою. У турецьких піснях вони трапляються набагато частіше. До найпоширеніших міфологічних елементів, яким автор приділяє найбільше уваги, належать: космологічні символи (місяць, сонце, зірки); культ гори; сакральні дерева та кущі (бук, сосна, ялівець, дуб, кашарис, верба, в'яз); культ води (річки, струмка, джерела); мотив орла та інших птахів (гусака, лебедя, качки); сакральні фрукти (яблуко, гранат).

*Тусейн Алюпінар* у дослідженні «*Формування ідентичності: поляки, турки та євреї в українських думках*» (С. 74–77) вважає, що поняття ідентичності означає: бути схожим з однією групою/категорією та бути несхожим з іншою групою/категорією. З огляду на це, ідентичність можна окреслити так: ким «ми є» і «ким ми не є». Поставивши перед собою завдання віднайти формулювання «ми» в рамках тої соціальної реальності, в якій живуть сьогодні турки, і визначити функції особистості, дослідник розглянув образи «інших» у текстах дум і прийшов до цікавих висновків. Завдяки функції колективної пам'яті, стверджує вчений, виконання українських дум у народному середовищі змінює сприйняття слухача і переносить його у простір і час, про які мовиться в думі. Тим самим слухачеві пропонують такі обставини, за яких можна було переосмислити своє теперішнє становище. Таке повернення в минуле формує спільний для всіх досвід минавшини, який є основою для створення уявної спільноти. Таким чином кобзарі, виконавці дум, створювали умови для формування ідентичності козацької спільноти.

У *третьої рубрики* «Народні оповідання: типологія та текстологія» часопису № 5 за 2010 р. увійшли такі публікації: Єліза Озая «Інтертекстуальність та гіпертекстуальні трансформації в турецьких народних оповідях», Умая Гюная «Від героїчного турецького народного оповідання до панегіричних оповідань меддах», Евріма Олчера Озюнеля «Ходжа Насреддин: герой чи антигерой, мудрець чи пройдисвіт?», Ільхана Башхьоза «Відступ в усному оповіданні: дослідження, присвячене авторським коментарям турецьких оповідачів».

У статті Єліза Озая «Інтертекстуальність та гіпертекстуальні трансформації в турецьких народних оповідях» (С. 78–85) йдеться про те, що народні оповіді, як і тексти інших писемних наративів, зазнають формальної трансформації як гіпертекст через «перетворення на вірш» та «перетворення на прозу» за допомогою спрощення й ускладнення, зміни часу, простору та образів – семантичних трансформацій. Ці трансформації зумовлені змінами, які оповідач свідомо вносить до тексту згідно з традицією. Інтертекстуальні зв'язки, що створив оповідач, виявляють, у якому контексті гіпертекст і підтекст збігаються, а де є відмінності. Тому підхід до народних оповідей шляхом аналізу інтертекстуальних зв'язків, з'ясування причин цих зв'язків та трансформацій поза сумнівом може стати ефективним методом дослідження.

Класифікувавши і проаналізувавши героїв Карагьоз, Орта-Оюну та подібних народних оповідань (спільних та анатолійських персонажів, персонажів-жінок, героїв за мовними особливостями, героїв-арабів, немусульманів, персонажів із вадами, пияків і блазнів, героїв із магичною силою), Умай Гюнай у праці «Від героїчного турецького народного оповідання до панегіричних оповідань меддах» (С. 86–89) прийшов до висновку, що у цих творах із певними перебільшеннями відображено моральні проблеми та хаос суспільства в період поділу Османської імперії. Якщо у народних оповіданнях і казках створено вигаданий, ідеалізований світ, йдеться про втечу від труднощів і жахів справжнього життя до омріяного світу, де немає недоліків, то в оповіданнях меддах, Карагьоз і Орта-Оюну узагальнено демонстрували слабкості та недоліки буття людини, розповідали про нещадну долю, з якою герої мусять миритися, тобто можна побачити причини формування позитивних і негативних явищ турецької культури.

Автор статті «Ходжа Насреддин: герой чи антигерой, мудрець чи пройдисвіт?» (С. 90–93) Еврім Олчер Озюнель вважає, що образ Ходжи Насреддина є носієм цінностей, які відмінні від тих, що належать героям інших дастанів. Більшість епічних героїв, включно з антигероями, утвердили свою владу, отримавши схвалення від вищих владних чинів. Натомість Ходжа Насреддин постає перед нами як народний мудрець-жартівник, зацікавлений лише в людських та суспільних змінах, який сприймає владу крізь призму власного світогляду. Ходжа й надалі існує в повсякденному житті турків як один із рідкісних героїв, який поєднує риси мудрої та веселої людини.

Ільхан Башхьоз у дослідженні «Відступи в усному оповіданні: дослідження, присвячене авторським коментарям турецьких оповідачів» (С. 94–103) на основі турецького автентичного матеріалу здійснив спробу розтлумачити

зміст авторських відступів та зауважень, наведених у традиційному оповіданні. Він подав критичний аналіз тлумачення мотивів та подій оповідання, а також дослідив, що у відступах наявна ідеологія та оцінка оповідача, який під час розповіді порушує соціальні, економічні та політичні теми. На думку автора, дослідження коментарів містять у собі великий потенціал, який відіграє важливу роль у вивченні фольклору. Кожна оповідь не є чимось застиглим, вона може мати різне призначення залежно від ідеології та життєвої філософії оповідача.

У чотирьох рубриках шостого номера журналу «Народна творчість та етнографія» за 2010 р. публікації, що стосуються фольклорно-міфологічної тематики, опубліковано лише у другій, яка має назву «Етнокультурні процеси в традиційному та сучасному суспільстві. Розвідки й польові матеріали». До них належать статті таких авторів: Зоряни Небесної «Звичаї при народженні дитини на Бойківщині. Динаміка змін в обрядовості ХХ–ХХІ століть»; Ярослава Бодака «Лемківські трудові пісні-діалоги»; Михайла Красикова «Українські народні звичаї, пов'язані з купівлю корови: сучасна магична практика»; Марії Ярмо «Українська народно-пісенна традиція як концентрація ментальних утворень (епістемологічний аналіз)».

Зоряна Небесна у статті «Звичаї при народженні дитини на Бойківщині. Динаміка змін в обрядовості ХХ–ХХІ століть» (С. 41–46) відзначає, що звичаї та обряди, пов'язані з народженням дитини, у сучасному побутуванні не завжди осмислюють відповідно до первісного магично-символічного значення, проте досі дотримуються, оскільки українці цього етнографічного регіону в народній традиції поєднували ці звичаї та обряди з життєво важливою функціональністю, успішним народженням, здоров'ям матері і дитини, благополуччям і щастям новонародженого. Ті моменти родильної обрядовості, що зберігаються (відвідування породіллі, обдаровування дитини і матері, перша купіль, гостина тощо), побутують здебільшого без їх колишнього ритуально-магічного забарвлення. Однак зникло чимало магичних ритуалів і раціональних моментів, що мали охоронно-практичне значення, посилювали сприйняття гуманістичної сутності народження дитини, символізували прилучення до сімейного та громадського колективу. Авторка також констатувала про звуження побутування жанру колискових пісень, яких молоді мами тепер майже не знають. Натомість у селах Стрийщини жінки середнього й старшого покоління ще досить добре пам'ятають колискові, співають їх онукам.

Публікацію Ярослава Бодака присвячено дослідженню «Лемківських трудових пісень-діалогів» (С. 46–55), які фольклорист поділяє на польові та пастуші. Тут також уперше опубліковано

чотири різновиди пастуших пісень-діалогів і одну копальницьку пісню-сценку, які за своїми функціями і стилем належать до рідкісних зразків лемківського музичного фольклору. Після примусового відселення лемків з їхніх прадавніх земель, зазначає автор дослідження, поетичні пастуші пісні-діалоги зникли з їхньої усної традиції разом з іншими жанрами.

У статті Михайла Красикова «Українські народні звичаї, пов'язані з купівлею корови: сучасна магична практика» (С. 62–67) на основі польових матеріалів розглянуто магичні дії українців, пов'язані з продажем і купівлею корови. Автор зафіксував одне з головних правил – корову треба продавати недосну, із молоком. Більшість селян також переконані: як купуєш, треба, щоб віддали корову з налигачем. Важливим моментом торгу є «викидання грошей на дійницю», або, як кажуть на Бойківщині, «на щестя». Важливим моментом купівлі-продажу було приговорювання магично-сакральних текстів доброзичливих побажань (“Даю сребро, щоб було вам на добро”). Майже в усіх регіонах України зберігся звичай перед входом корови у двір розстеляти рушник, фартух, юпку або інший предмет жіночого одягу – аби корова «додому ходила». На думку дослідника, процес купівлі корови й донині насичений магичними діями, що сягають найдавніших уявлень українців і слов'ян про світ та взаємозв'язок у ньому певних речей і явищ.

Народну пісенність Ярмо Марія у праці «Українська народнопісенна традиція як концентрація ментальних утворень (епістемологічний аналіз)» (С. 83–89) розглядає як концентроване ментальне утворення, яке калібрують мислеформи народнопісенного матеріалу. Епістемологічний аналіз, на її думку, дає можливість простежити принципи структурування та культурологічний сенс архітектоники самої традиції – її металогічний зміст, парадигмальну заданість і трансцендентну природу. Параметри епістемі народнопісенної традиції охоплюють способи інтелектуального орієнтування людини (етнофора) в бутті. Безпосередньо участь у традиції авторка досліддила як проектування «зустрічі» свідомості з буттям, де за типами «знань» маркується змістовне та ціннісне поле народнопісенної культури. Те «дещо», яке позначає епістема народнопісенної традиції, є умовою виникнення артефакту – конкретної жанрової форми, її структурно-семантичного інваріанта, а отже, «лексичного» забезпечення та «знакового» вираження семантики як самої жанрової форми, так і «жанрової традиції» або «жанрового модусу».

## Автореферати

**Сокіл Г. П. Українська фольклористика в Галичині кінця XIX – першої третини XX століття: історія, напрями, контекст. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.01.07 – фольклористика.

У дисертації висвітлено провідні тенденції, напрями розвитку української фольклористики в Галичині. Уперше систематизовано концептуальні засади діяльності Етнографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка. Основну увагу зосереджено на теоретичних поглядах І. Франка, М. Грушевського, В. Гнатюка, Ф. Колесси, які були організаторами української науки. По-новому осмислено внесок українських дослідників у розробку проблем універсального, національного та локального в усній словесності. Уперше представлено наукові портрети маловідомих фольклористів Галичини з метою окреслення загальної картини фольклористичної праці під егідою НТШ у Львові. До аналізу залучено і опубліковані, і рукописні архівні матеріали, а також епістолярій наукових діячів. Обґрунтовано, що Галичина репрезентувала нашу традиційну духовну культуру фундаментальними збірниками, важливими науково-теоретичними дослідженнями, численними статтями, рецензіями. Окреслено основні етапи, які у своєму розвитку пройшла фольклористика в Галичині. Наукові досягнення та здобутки представлені в загальноукраїнському та європейському контекстах.

### Публікації:

1. Українська фольклористика в Галичині кінця XIX – першої третини XX століття: історико-теоретичний дискурс. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 588 с.

2. Народна епіка в записах Осипа Роздольського // Народознавчі зошити. – 1998. – № 1. – С. 99–100.

3. Із когорти українських фольклористів // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 1999. – Вип. 27. – С. 155–164.

4. Перша наукова експедиція Львівського відділення Інституту фольклору на Дрогобиччину // Народознавчі зошити. – 1999. – № 3. – С. 399–401.

5. Динаміка збирацько-дослідницької роботи в Галичині кінця XIX – початку XX століття // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2006. – Вип. 37. – С. 96–111.